

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף נב

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

בענין איסור של "לא ילבש"

מבואר בגמ' שסלע שירד מערכו צריך לפוסלו כדי שלא יצא מכשול וישתמש בו כאילו הוא שוה ערך. לכך אמרו שצריך לנקבו במרכזו ויתלנה בצואר בנו או בצואר בתו. בפשטות ביאור הענין שמבטלו מתורת מטבע ועושה מהסלע תכשיט. וצריך ללבן את ההלכה הנזכרת, האם לבנו ראוי ללכת עם תכשיט, האם אין כאן חשש של איסור "לא ילבש".

אמרה תורה "לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ד' אלקיך כל עשה אלה". (דברים כב, ה) ביאר רש"י, לא יהיה כלי גבר על אשה, שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאין זו אלא לשם ניאוף. ולא ילבש גבר שמלת אשה, לילך לישב בין הנשים. ד"א שלא יסיר שער הערוה ושער של בית השחי. כי תועבת, לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה.

התורה הרחיקה את האדם מן העבירה, וכל דבר שיש בו חשש עירוב בין אנשים לנשים הרחיקה תורה. והגדיר רש"י את שורש האיסור, שרצון הדמיון של איש להדמות לאשה וכן להפך מחמת ניאוף.

והיה מקום לומר, שרק כאשר יש שינוי מהותי ויש לחוש שהאיש נעשה כאשה, חששה תורה ואסרה, אך דבר קט כמו טבעת או שרשרת, אין בו חשש של איסור של לא ילבש. אך הדבר אינו נכון, שהרי באותו איסור נאסר אף גילוח ובכ"ז אסרה תורה מאותו שורש של איסור, הרי לנו שאין הבדל אם השינוי קטן או גדול, כל דבר המיועד למיין מסויים אסרה תורה באיסור חמור. וכבר כתב הרמ"א וכך גם בב"י (יו"ד קפב, ה) ואפילו באחד מן הגבדים אסור, אף על פי שניכרים בשאר בגדיהם שהוא איש או אשה.

הב"ח והט"ז (שם) כתבו להקל כאשר הבגד לא נועד לצורך "לבוש", אלא כאשר לובשו/ו מחמת הצניעה וכד', שיש מקום להקל כיון שאין כאן דרך של חוסר צניעות. והנפק"מ לאשם ללבוש מכנסיים בחורף מחמת הצניעה וכד'. וכבר נשאל בשאלה זו, ב'שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קה) פסק, שאיסור גמור הוא לנשים ללבוש מכנסים מודרניים, אף שהן מסיני צבעונים שאין האנשים לובשים דוגמתם כלל, כי מכנסים אלה בגדי שחץ הם, וגם עשויים מתחלה לעבירה ומביאים לידי תועבה וזימה, ועוד שבאמת הם בכלל כלי גבר ממש, ויש בזה משום לא יהיה כלי גבר על אשה, והגם שהם משונים קצת ממכנסים של גברים, מ"מ עדיין שם מכנסים עליהם. וכו' וממשיך, "וצויתו להכריז שאסור לנשים ללבושו".

בציץ אליעזר (חלק ג' סימן סב) פותח את דבר תשובתו, נדהמתי לשמוע על מקום צידוד היתר לבגדי השחץ מכנסים שנופץ הדבר בעוה"ר אצל הרבה מבנות דורינו. ומאריך מאוד בחומרת האיסור.

אמנם ביב"א (ח"ו יו"ד סי' יד) דן בהרחבה בנושא, וסיים דבריו, אין להתיר לכתחילה לבנות ישראל ללבוש מכנסים, משום שהן בגדי שחץ ופריצות. רק באופן שלא לובשות חציאת המכסה את הברכים גם בעת ישיבה, יש להעדיף מכנסים על חציאות ושמלות קצרות, עד שיוכלו להשפיע עליהן ללבוש בגדי צניעות ככל בנות ישראל הכשרות.

מעתה נחזור לסוגיא לפנינו, שמבואר שניתן לעשות תכשיט לבנו או לבתו, ומעתה צריך ללבן להיכן נעלם איסור של "לא ילבש" בתכשיט לבנו, לאחר שלמדנו שאין היתר אף במלבוש אחד אפילו שנראה לעין כל שזה איש. ואם התכשיט הוא מיועד לאנשים, הרי למדנו שאין להתיר אף מכנסים לאשה אף שמיוחדים לאשה. א"כ מה הביאור בסוגיא לפנינו.

בקריית מלך על דברי הרמב"ם (עבודת כוכבים פ"ב) הוכיח מדברי הסוגיא לפנינו שאין איסור בבגד ששווים בו ב' המינים בלבשו. וראייתו מדברי הסוגיא לפנינו שמבואר שאת התכשיט עושה לבנו או לבתו.

אך בדבר זה חלקו כבר הקדמונים והביא בעל השבט הלוי (ח"ט קעה) מדברי היעב"ץ שאף אם יש היתר בבגד ששווה בשני המינים, זה רק באופן שניכר בודאי שזה בן וזהו בת, ואין להתיר בגד שנהגו ללבושו ב' המינים במקום שיש חשש לתערובת.

ובביאור הסוגיא לפנינו, אמר לי ת"ח שליט"א שיש לבאר בפשיטות, אף אם נלמד שיש לאסור בגד ששוה לשני המינים, אך לא מבואר בגמ' שבאמת עושה לבנו או לבתו ביחד, מבואר ברמב"ם בהלכות עבודת כוכבים (פ"א) שהנושא בלא ילבש תלוי במנהג המקום, ואפשר שהיה דורות שסוג תכשיט ממטבעות נענדו רק הגברים, וע"ז אמרו בגמ' ואפשר לבנו, אך במקומות שנהגו רק הנשים לענדו תכשיט זה אמרה הגמ' שיעשה לבתו, ואין הכרח מן הכתוב שיעשה לבנו ולבתו באותו מקום ובאותה עת. (וביאור זה שלא כמו דברי הקריית מלך הנ"ל)

בגמ' בעירובין (צו) אמרו, מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מחו חכמים בידה. ועוד דנו שם לגבי טלטול בשבת שאשה מכניסה תפילין, והוכיחו שתפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא ולכן נשים הם בנות חיוב לתפילין. ועיי"ש בתוס'. אולם הלבוש (בארצות החיים סי' יז) אסר לנשים להניח תפילין ולהתעטף בטלית

משום לא ילבש גבר שמלת אשה וכו' והוכיח כן מדברי היונתן בו עוזיאל (דברים כב, ה) שביאר על הפסוק לא ילבש, באיסור של אשה ללבוש בגדי גבר כגון טלית ותפילין. אולם האליה רבה פליג וסובר שרק דברים של נוי אסור להחליף בין איש לאשה. ואומר האליה רבה ממה שלא מחו חכמים במיכל בת שאול, מבואר שמותר לאשה להניח תפילין.

סיכום הדף

נושא היום: אונאה במטבעות. חילול מעשר שני על מטבע שנפחת.

שיעורי המטבע ביחס לסלע - סלע יש בו 2 שקל, 4 דינרים, 24 מעות, 48 פודיונים, 96 איסרים. **דין אונאה במטבעות**, לדעת ר"ם, עד שיחסר "ארבע איסרות איסר לדינר" היינו 1/24 ביחס לסלע. לדעת רבי יהודה "ארבע פודיונות" היינו 1/12 מן הסלע. לדעת ר"ש, "שמונה פודיונות" היינו שתות כבכל דיני אונאה. **התנא של המשנה** עסק בחסרון אונאה. **לאפוקי מלשון הברייתא** שנקטה שיעור מתי יש אונאה ואמרה שעד השיעורים האלו יש אונאה. לדעת רבא, מה שלמדנו דיני אונאה בחפצים עד שתות זה שיטת ר"ש במשנה שלפנינו, אך **שאר התנאים** חולקים אף בשאר החפצים ולא רק במטבע. לדעת אבין, בטלית עד שתות יש מחילה היות ואדם מוכן להשקיע מעט יותר בחפציו מאשר במטבע שאם תהיה חסרה יותר לא יהיה בה תועלת, **לכך לכונ"ע** אמרו שאונאה במטבעות אפילו פחות משתות למעט דעת ר"ש. **מבואר בברייתא** שיעור החיסרון במטבע שיש בה אונאה לר"ם 1/24 לרא"י 1/12 ולר"ש שתות. **יתר על כן מוכרה בשויה**, היינו אם נחסרה אף לא כשיעור האמור מעבירה הלאה כמו שהיא בשויה. **יש מטבעות שאין להשתמש בהם כלל** כגון מטבע של סלע עד שיעור פחת של שקל ורואים על המטבע שנפחתה ולא ישקרו במטבע זו, אך **אם ירד לערך של שקל** ניתן לשקר במטבע עד ולעשותה כעין שקל לכן אסור לקיימה ולא ימכור אותה אפילו בשויו העכשוי, **אלא יעשה** בה חור במרכז בצורה שלא ניתן לשייפו (כמבואר בהמשך הגמ', שאם ניקב בצד שאפשר לזייפו אין לו להשהות את המטבע ויוליכו לים המלח וכד'). **וכן מטבע של דינר** שנפחת חצי מערכו היינו רבע השקל. **ובהלכה זו באו ללמד** שיש דינר שבא ממטבע של שקל, **ואמר רבי אמי**, דינר הבא משקל מותר לקיימו, היות ונראה בו שאינו שוה אלא דינר. **אבל דינר הבא מסלע**, אסור לקיימו משאפ"ש לענות ולחשוב שזה מטבע של שקל. **ביאר אבין בדברי הברייתא** שאם נפחתה המטבע בשיעור של איסר יותר מהשיעור שהזכירו התנאים, הרי אסור למכור. **רבא דחה**, שהרי אפילו בכל שהוא כבר אסור למכור. **ביאר רבא**, שאם פחת הסלע בשיעור איסר לכל דינר שיש בו, היינו פחת הסלע 42 איסרים, יש בו אונאה כדברי רבי מאיר שנפחת ב- 1/24 אסור להוציא את המטבע.

סלע שנפסל ועשה ממנו מידת משקל, מקבל טומאה כדון כלי. **סלע שנפחת** ועמד על חצי מערכו היינו שני דינרים שהם שקל, יכול לקיימו כשולו של שקל. **אבל אם נפחת מזה צריך לחתוכו כדי שלא ישתמשו בו בבתרת שקל**, לדעת ר"ה, צריך לחתוכו אף אם ירד מסלע ועדיין לא הגיע לשקל, מחשש שמא ישתמש בו כאילו הוא שקל. **דעת רב אמי**, ניכר הדבר שירד ערכו מסלע ומותר למכור בשויו. **הביאה הגמ' ראינה** מדברי הברייתא שסלע שפחת מותר לקיימו עד שקל, **הבינה הגמ'** שפחת לאט לאט ומבואר שמותר לקיימו עד שגיע לשיעור ערך של שקל. **דוחה הגמ'** שמדובר שירד ערכו בבת אחת כגון שנפל לאש.

לגבי חפצים למדנו שחוזר באונאה עד שיראה לקרובו, לגבי מטבע חילקה המשנה בין כרכים לכפרים. **לאבין**, המשנה של חפצים עסקה בכרכים עד שיראה לחברו **אבל בכפרים** דין יהיה שונה כמבואר במשנה לפנינו שיכול לחזור עד ערבי שבתות. **לרבא**, בחפצים אנשים בקיאים בשויו לכך יכול לחזור עד שיראה לקרובו. **אך במטבעות** שירד ערכם בכרכים שיש שולחני מצוי עד שיראה לשותני, **ובכפרים** עד ערב שבת שהיו אנשי הכפר הולכים לקנות צורכי שבת.

מבואר במשנה אם היה מכירה מקבלי ממנו אף לאחר יב' חודש ואין לו עליו אלא תרעומת, **ביאר רב חסדא**, שאמרו כאן מידת חסידות, **ביארה הגמ'**, חסיד יקבל ממנו לאחר זמן, **אבל אדם רגיל** אינו מקבל אלא כפי השיעורים שאמרו במשנה ואין לו עליו אלא תרעומת כיון שלא החזירה בזמן.

מטבע שהחסירה כשיעור אונאה ניתן לחלל עליה מעשר שני, כיון שעדיין יש שם של מטבע עליה, **ומי שאינו מוכן לקבל מטבע** זו נקרא "נפש רעה". **אמר ר"פ**, מי שאינו מוכן לקבל מטבע שירדה קצת מערכה נקרא "נפש רעה", אבל רק כאשר שייך לסחור בה, **אבל אם יפסיד** יכול שלא לקבלה.

אמר חזקיה, כאשר בא לירושלים לרכוש בכסף מעשר שני **פורט** את המטבע כפי שוויה עתה אף שהיא פחות מערכה **ואף שבזמן החילול** התיחס לערכה כאל מטבע רגילה, **ולמדנו הגמ'** שזה מבואר במשנה לפנינו שעדיין מוגדר למטבע. **מכאן ניסו להוכיח** שישנה חזקה שמותר "לזלזל" במעות מעשר שני, היינו לפירות לפי הערך המדוייק שבו. **והלכה זו נסתרת** מדברי חזקיה שאמר שצורת חילול פירות שאין בהם שוה פרוטה, כאשר חילל פירות על מעות, **לא ניתן לחלל עד הערך האחרון** במעות שהרי יש חשש שמא ערך הפירות גבוה מעט מהסכום המיועד לחילול, נמצא שיש לו פירות לא מחוללים (והרי יבא לאוכלם מחוץ לירושלים), **לכן במעות** שחילל עליהם, ונשאר בהם ערך מועט, ועל הערך הזה מחלל את הפירות שאין בהם שוה פרוטה בתוספת החומש שצריך להוסיף המחלל. **א"כ נמצא** שאמר חזקיה שכאשר מחלל פירות על המעות לא מחלל עד סוף ערך המעות אלא משאיר ערך בלא חילול, **א"כ איך למדנו** בדבריו שניתן לחלל אף על מטבע שנפסלה שמשתעוה הדבר שיש אפשרות לחלל על סוף ערך המטבע. **לכך מבראת הגמ' בדברי חזקיה** שאמנם ניתן להשתמש במטבע שירד ערכה, אך לא יחלל עד סוף הערך.